

Dušan Fabe

Nekaj pomenskih razločkov iz luške terminologije

A Few Semantic Distinctions Referring to Seaport Terminology

Povzetek

Angleška pomorska terminologija ima obsežno besedišče. To je najbrž posledica dolge in bogate pomorske tradicije ter hkrati odprtosti jezika za prevzemanje primernih izrazov iz drugih jezikov. Tak proces bogatenja jezika povzroča kopičenje sopomenk, katerih prekrivnost je lahko večja ali manjša. Pomenski razločki med njimi so navadno težko zaznavni. Razkrijemo jih z dolgoletnim in vztrajnim preučevanjem stroke ter jezikovnim znanjem, ki pa mora vključevati tudi nekoliko etimološke vedoželjnosti. Strokovni in splošni slovarji so sicer nepogrešljivi, a nemalokrat v njih naletimo na nezadostno oziroma nejasno pomensko razlago. Primerjava razlagalnega besedila v različnih slovarjih pa včasih razkrije nedoslednosti. To velja tudi za nekatere sopomenke iz luške terminologije.

Abstract

English maritime terminology has a wide vocabulary. On the one hand this is probably due to the rich maritime tradition of the British Empire, and on the other to the openness of the English language to borrowings from other languages. Such processes of language enrichment result in the piling up of synonyms, which more or less overlap each other; and their semantic distinctions are usually difficult to detect. Making these distinctions is possible only after long-lasting and persistent research into the subject field, apart from language competence, which should also include some etymological curiosity. Professional and general dictionaries are indispensable, of course, but their definitions are often insufficient or unclear and the comparison of these definitions between various dictionaries often exposes inconsistencies. This applies to some synonyms of current seaport terminology.

V angleščini obstaja izredno veliko sopomenk, ki se nanašajo na prostor v pristanišču, kjer ladja pristane, na primer: *dock, quay, pier, wharf, jetty, mole* in *berth*.

Besedo *dock* ponavadi pojmujejo ožje, kot bi morali. Najpogosteje jo povezujemo s po pravili ladij, najbrž zaradi besednih zvez *suhi dok* (*dry dock, graving dock*), *mokri dok* (*wet dock*) in *plavajoči dok* (*floating dock*) za prostore, ki so namenjeni popravilu ladij, kjer se beseda pogosto pojavlja. *Plavajoči dok* se uporablja v ta

namen na primer tudi pri nas v izolski ladjedelnici. V resnici je beseda *dock* večpomenka. Izvira iz 16. stoletja in jo povezujejo s holandsko/nizozemsko besedo *docke*, ki je ravno tako iz tistega časa. Tedaj – približno v 16. in 17. stoletju – je beseda pomenila:

1. The bed (in the sand or ooze) in which a ship lies dry at low water; the hollow made by a vessel lying in the sand. *Obs.*

2. (Apparently) A creek or haven in which ships may lie on the ooze or ride at anchor, according to the tide. *Obs.*

3. A trench, canal, or artificial inlet, to admit a boat, etc. *Obs.*

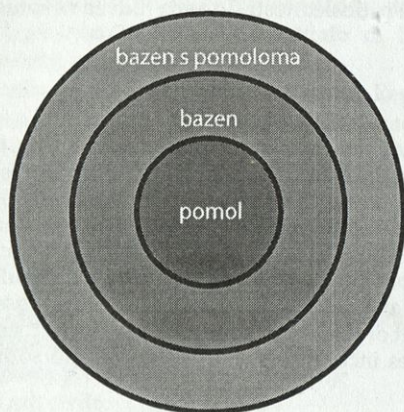
(Sense in first quot. doubtful.)

4. a. An artificial basin excavated, built round with masonry, and fitted with flood-gates, into which ships are received for purposes of loading and unloading or for repair.

(OED 1994)

Poleg že omenjenih *dry*, *wet* in *floating dock* so se danes ustalili trije pomeni: 1. *pomol* (*landing pier*), 2. *luški bazen* (*waterway between two piers*), 3. *bazen* (*zaprt ali odprt*) skupaj s pripadajočima *pomoloma* (*such a waterway, enclosed or open, together with the surrounding piers* (Webster 1996: 577)). Vse tri pomene bi lahko ponazorili s tremi koncentričnimi krogi od najmanjšega (*pomol*) prek srednjega (*bazen*) do največjega (*bazen, obdan s pomoloma*).

Dock

Toda pomen se ni širil od najmanjšega proti največjemu, kar bomo videli pozneje.

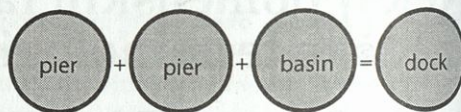
Pomenski razvoj besede *dock* od njenega nastanka do danes:

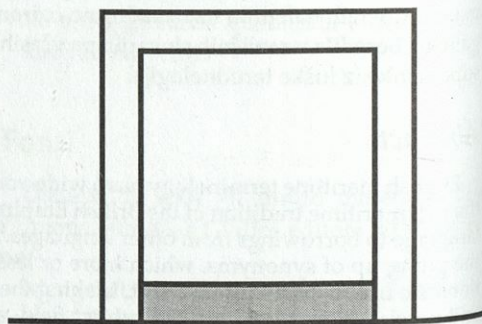
naravna morska
zajeda v kopno

umetni zaliv

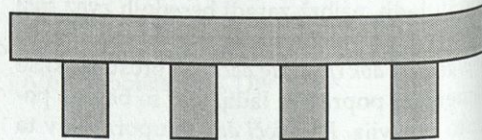

Najprej je *dock* pomenil naravno zajedo morja v kopno in nato njeno umetno izvedbo brez pomolov – *bazen* –, kar bi lahko povezali z islandskim *dökk* (*jama, bazen*; OED 1994). Pozneje je *dock* poleg umetnega zaliva zajel še operativno obalo ali dva pomola, po enega na vsaki strani. Če pomola povežemo, tako da pri tem bazen zapremo in iz njega izčrpamo vodo, dobimo *dry dock* (*suhi dok*):

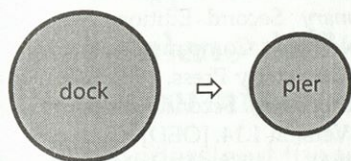
Če ga v tej obliki zgradimo in mu dodamo še dno, da lahko plava na morju, ga imenujemo *plavajoči dok* (*floating dock*). Pogosto pa nastopa *dock* tudi v množini – *docks*, s čimer se pomen razširi še na niz *luških bazenov s pripadajočima pomoloma* ali pa celo na *vsa skladišča, upravna poslopja in naprave*, tj. sopomenko za luko.

Docks

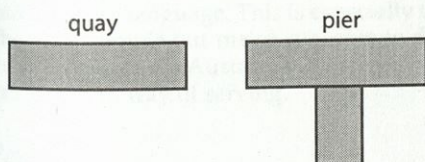

Danes, kot že vemo, je *dock* tudi sopomenka za *pier* ali *quay*, na primer *The ship hit the dock with her bows* (*Ladja je s premcem zadela ob pomol*). Upošteva je etimološki razvoj pa ugotovimo, da se je pomen zožil.

Pomenska zožitev

Izraza *quay* in *pier* se razlikujeta po obliki in funkciji. *Quay* je operativna obala, ki je grajena vzporedno z obrežjem in rabi za natovarjanje in iztovarjanje tovarov.

Pier pa je *pomol*, ki štrli v morje in ob katerem lahko pristajajo ladje na obeh straneh. Rabi lahko bodisi samo za pristajanje ladij ali pa tudi za izkrcanje in vkrcanje potnikov ter natovarjanje in iztovarjanje tovarov.

Pomen izrazov *jetty*, *wharf* in *mole* je v različnih slovarjih različno definiran. Tudi raba teh izrazov v splošnih ali strokovnih besedilih je nedosledna. Včasih je njihov pomen istoveten s pomenom *quay* in drugič spet s pomenom *pier*. Vemo pa, da gre pri *quay* in *pier* za drugačno gradnjo in pogosto tudi za drugačno funkcijo. Če povzamemo le nekaj uveljavljenih slovarjev, vidimo, da sta oba, *jetty* in *wharf*, sopomenki za *pier* (De Kerchove 1961); *wharf* je sopomenka za *quay* in *mole*, ta pa za *pier* in *jetty* (OED 1994); *jetty* je sopomenka za *pier*, vendar je njena funkcija hkrati še varovanje pristanišča in preusmerjanje vodnih tokov; *wharf* je sopomenka za *quay* in *pier*; *mole* je sopomenka za *breakwater* in *pier* (Webster 1996); včasih pomeni *mole* tudi *sidrlišče* ali *pristanišče* (Webster 1996: 1239). *Jet-*

ty je sopomenka za *pier* in *quay*, *mole* pa za *pier* in je lahko tudi ločen od obale, kar bi pomenilo, da ima funkcijo *valoloma* (*breakwater*) (Dear in Kemp 1992: 111); *wharf* je *pomol*, *luška obala*; *jetty* je *pomol*, *lukobran*, *valobran* (Predojevič 1988).

Če strnemo: glede na navedene vire so vsi razločki razen med *pier* in *quay* nezanesljivi. Drugače od teh virov pa se zdi prepričljiv Bellov opis pojmov *mole*, *jetty* in *pier* (Bell 1963: 144). Bell pravi, da so *moles* »ogromni valolomi« (huge breakwaters), zidane gradnje, ki varujejo ladje pred vplivom morja. Znotraj teh so *jetties* in *piers*. Ti so si podobni, oboji štrlijo iz obale in omogočajo pristajanje ladij na obeh straneh. Vendar so *jetties* ploščadi na stebrih, *piers* pa zidane gradnje in navadno nekoliko ožji. Zlasti zanesljiv se nam zdi njegov opis pojma *mole*, saj se ujema tudi z definicijo (Dear in Kemp), ki dopušča ločenost od obale.

Izrazi *cove* (*inlet*), *bay* in *gulf* so v sopomenskem razmerju. Nanašajo se na *zaliv* različnih velikosti. Ta se stopnjuje od najmanjšega (*cove*) k največjemu (*gulf*). Ločnica med njimi ni določneje opredeljena. Pojem *cove* je najpogosteje definiran z »a small bay«, izraz *gulf* pa se nanaša na »an area of water larger than a bay«. V slovenščini nimamo ekvivalentnih hierarhičnih leksemov. V praksi uporabljamo le enega – *zaliv*. Imamo sicer še izraz *draga*, ki bi bil ustrezna za *cove* (*inlet*), vendar se v praksi skorajda ne uporablja. Preostane nam torej še opisni prevedek *velik zaliv* ali *majhen zaliv* oziroma *pomanjševalnica zalivček*. Sicer pri poimenovanju posameznih bolj znanih zalivov ni težav, ker imajo že ustaljene nazive, na primer *the Gulf of Trieste*, *the Gulf of Venice*, *the Gulf of Mexico* ali *the Chesapeake Bay*, *the Bay of Biscay*, *the Bay of Bengal* ... Glede na to, da slovenski zalivi, Piranski, Portoroški, Strunjski, Simonov in Koprski zaliv, spadajo v Tržaški zaliv (*the Gulf of Trieste*) in so njegove manjše enote, jih bomo prevajali z *the Bay of Piran*, *the Bay of Portorož*, *the Bay of Strunjan*, *the Bay of San Simon* in *the Bay of Koper*.

Za pomorstvo dokaj nenavaden se zdi izraz *road* oziroma *roadstead* s pomenom *sidrlišče*. Pa vendar samo na videz, kajti, kot je najbrž

znano, je samostalni *road* nastal iz glagola *ride* – *ride on the horseback* (jahati konja), kar so metaforično povezovali tudi z *ride on the waves* (jahati na valovih) in *ride at anchor* (biti zasedran ali na sidrišču). Domnevamo lahko, da je pomen sidrišče nastal takole: *road* + *stead* (kraj, prostor) = *roadstead* (pot + prostor = sidrišče), se pravi prostor na poti, kjer se ladja ustavi in zasedra. Pozneje pa se je začela uporabljati tudi skrajšana oblika *road* z istim pomenom.

Road oziroma *roadstead* moramo razlikovati od običajnega izraza *anchorage*, ki zajema širše semantično polje. Namreč *anchorage* označuje katerokoli sidrišče bodisi pred pristaniščem ali v njem, *road* (*roadstead*) pa se nanaša le na odprto sidrišče pred pristaniščem, ki je slabše zavarovano od tistega znotraj pristanišča. Navadno je le delno zavarovano z naravno obliko zaliva ali pa s kakšno plitvino v bližini.

Literatura

- Bell, C. 1963. *Seafaring in English*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag in association with the BBC.
- Dear, I., in Kemp, P. 1992. *An A–Z of Sailing Terms*. Oxford: OUP.
- Kerchove, R. de. 1961. *International Maritime Dictionary*. Second Edition. New York: D. Van Nostrand Company, Inc.
- Oxford University Press. 1994. *The Oxford English Dictionary*. Second Edition on Compact Disc. Version 1.14. [OED]
- Predojević, L. 1988. *Englesko-hrvatski ili srpski pomorski poslovni rječnik*. Opatija: Otokar Keršovani.
- Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language, 1996. Updated Edition, New York: Gramercy Books, a division of Random House Value Publishing. [Webster]